PRAWO SPADKOWE

INFORMATOR POWIATU JAROCIŃSKIEGO

W INFORMATORZE:

1. Czym jest spadek .....str. 2
2. Dziedziczenie testamentowe .....str. 3
3. Dziedziczenie ustawowe .....str. 4
4. Przyjęcie i odrzucenie spadku .....str. 5
5. Odpowiedzialność za długi spadkowe .....str. 6
6. Uregulowanie spraw spadkowych .....str. 6
7. Zachowek .....str. 9

Fundacja Auditorium

2022

1. CZYM JEST SPADEK?

W świadomości każdego człowieka pojawia się czasem pytanie, w jaki sposób zabezpieczyć osoby najbliższe na wypadek własnej śmierci albo w jaki sposób rozporządzić zgromadzonym majątkiem. Odpowiadając na to pytanie należy mieć na uwadze czym jest spadek i w jaki sposób następuje spadkobranie.

Czy wiesz, że…

Jak stanowią przepisy Kodeksu cywilnego, w skład spadku wchodzą wszystkie prawa i obowiązki zmarłego (a więc cały majątek zmarłego oraz wszystkie jego długi), za wyjątkiem tych praw i obowiązków zmarłego, które są ściśle związane z jego osobą, jak również za wyjątkiem praw, które z chwilą jego śmierci przechodzą na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są one spadkobiercami.

W chwili śmierci spadkodawcy dochodzi tzw. otwarcia spadku. Z tym właśnie momentem spadkobiercy nabywają spadek po zmarłym – dochodzi do dziedziczenia.

Dziedziczenie, a więc powołanie do spadku, może nastąpić na podstawie testamentu (dziedziczenie testamentowe) albo na podstawie ustawy (dziedziczenie ustawowe).

2. DZIEDZICZENIE TESTAMENTOWE

Testament jest to dokument, w którym spadkodawca określa, co się ma stać z jego majątkiem na wypadek jego śmierci.

Testament jest jednostronną czynnością prawną, sporządzoną w formie przewidzianej przez prawo.

Warto podkreślić, że testament to czynność prawna odwołalna – raz sporządzony testament może aż do chwili śmierci testatora zostać przez niego odwołany albo zmieniony.

Testament może sporządzić i odwołać wyłącznie osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych, a więc osoba pełnoletnia, która nie została ubezwłasnowolniona częściowo lub całkowicie.

Czy wiesz, że…

Kodeks cywilny przewiduje kilka form sporządzenia testamentu, przy czym najbardziej powszechne rodzaje to:

- *testament holograficzny – testament sporządzony jest w całości własnoręcznie przez spadkodawcę;*
- *testament notarialny – testament spisywany jest przez notariusza w formie aktu notarialnego;*
- *testament allograficzny – spadkodawca oświadcza swoją wolę ustnie w obecności dwóch świadków wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego, z której to czynności sporządza się stosowny protokół.*

Jak sporządzić testament holograficzny?

Spadkodawca sporządza testament holograficzny w ten sposób, że **napisze go w całości pismem ręcznym, własnoręcznie podpisze i opatrzy datą.**

Testament taki nie może być wydrukiem komputerowym, opatrzonym jedynie podpisem spadkodawcy. Niedopuszczalne jest także spisanie testamentu przez inną osobę i przekazanie go do podpisu spadkodawcy.

W treści testamentu spadkodawca powinien wskazać, kogo powołuje do spadku. Spadkodawca może powołać do całości lub części spadku jedną lub kilka osób. Przyjmuje się, że jeżeli spadkodawca powołał do spadku lub do oznaczonej części spadku kilku spadkobierców, nie określając ich udziałów spadkowych, spadkobiercy będą dziedziczyli w częściach równych.

Spadkodawca może powołać do spadku zarówno członków swojej rodziny, jak i osoby, z którymi nie jest spokrewniony.

Testamentu nie można sporządzić ani odwołać przez przedstawiciela, co oznacza, że spadkodawca sporządza i ewentualnie odwołuje swój testament wyłącznie osobiście.

Ponadto testament może zawierać rozrządzenie tylko jednego spadkodawcy – niedozwolone jest sporządzanie testamentów wspólnych (np. przez małżonków). Sporządzenie testamentu wspólnego powoduje jego nieważność.

3. DZIEDZICZENIE USTAWOWE

Jeżeli spadkodawca nie pozostawił po sobie testamentu, nie powołał w testamencie spadkobiercy lub spadkobierców, albo gdy żadna z osób, które powołał, nie chce lub nie może być spadkobiercą, dziedziczenie następuje według porządku wynikającego z przepisów Kodeksu cywilnego.

Ustawa przewiduje tzw. grupy spadkowe. Główne założenia dziedziczenia ustawowego wyglądają następująco:

A. pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych. Jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku;

B. jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada jego dzieciom w częściach równych;

C. w braku zstępnych spadkodawcy powołani są do spadku z ustawy jego małżonek i rodzice. Udział spadkowy każdego z rodziców, które dziedziczy w zbiegu z małżonkiem spadkodawcy, wynosi jedną czwartą całości spadku;

D. w braku zstępnych i małżonka spadkodawcy cały spadek przypada jego rodzicom w częściach równych;

E. jeżeli jedno z rodziców spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadał, przypada rodzeństwu spadkodawcy w częściach równych.

W razie braku ww. osób, spadkobiercami według kolejności wskazanej w ustawie mogą stać się dalsi krewni, w tym dziadkowie i pasierbowie. Ostatecznie spadek może przypaść gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy, a jeżeli ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy w Rzeczypospolitej Polskiej nie da się ustalić albo ostatnie miejsce zamieszkania spadkodawcy znajdowało się za granicą, spadek przypada Skarbowi Państwa jako spadkobiercy ustawowemu.

GRUPY SPADKOWE

GRUPA I	GRUPA II	GRUPA III
małżonek i dzieci spadkodawcy	małżonek spadkodawcy, dzieci i wnuki spadkodawcy	małżonek i rodzice spadkodawcy
GRUPA IV	**GRUPA V**	**GRUPA VI**
rodzice spadkodawcy lub jeden rodzic spadkodawcy oraz rodzeństwo spadkodawcy	dziadkowie i pasierbowie	Gmina, Skarb Państwa

4. PRZYJĘCIE I ODRZUCENIE SPADKU

Z momentem śmierci spadkodawcy – spadkobierca (dziedziczący czy to z mocy testamentu, czy z mocy ustawy) nabywa ogół praw i obowiązków majątkowych spadkodawcy. Nabycie to ma jednak charakter tymczasowy, gdyż spadkobierca w terminie 6 miesięcy od chwili dowiedzenia się o swoim tytule powołania do spadku może złożyć oświadczenie w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku. znajduje się w niedostatku.

Czy wiesz, że…

Spadkobierca może:

- *przyjąć spadek bez ograniczenia odpowiedzialności za długi (przyjęcie proste), bądź*
- *przyjąć spadek z ograniczeniem tej odpowiedzialności (przyjęcie z dobrodziejstwem inwentarza), bądź też*
- *spadek odrzucić.*

5. ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA DŁUGI SPADKOWE

Spadkobierca, który przyjął spadek bez ograniczenia (przyjęcie proste) odpowiada za długi spadkowe bez ograniczenia.

Spadkobierca, który przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza ponosi odpowiedzialność za długi spadkowe tylko do wartości ustalonego w wykazie inwentarza albo spisie inwentarza stanu czynnego spadku. Zaznaczyć jednak należy, że za wspomniane długi spadkobierca nie odpowiada wyłącznie z masy spadkowej, ale również ze składników własnego majątku.

Spadkobierca, który odrzucił spadek, zostaje wyłączony z dziedziczenia tak, jakby nie dożył otwarcia spadku. W przypadku spadkobiercy ustawowego oznacza to, że udział spadkowy, jaki przypadłby temu spadkobiercy, przypada jego dzieciom w częściach równych (art. 931 par. 2 Kodeksu cywilnego). W przypadku spadkobiercy testamentowego co do zasady może mieć miejsce:

- podstawienie, tj. spadkodawca może powołać spadkobiercę testamentowego (spadkobierca podstawiony) na wypadek, gdyby inna osoba powołana jako spadkobierca ustawowy lub testamentowy nie chciała lub nie mogła być spadkobiercą, albo
- przyrost - w jego wyniku udział przeznaczony dla tego spadkobiercy, który spadek odrzucił, przypadnie pozostałym spadkobiercom testamentowym w stosunku do przypadających im udziałów, albo
- odrzucony spadek (udział w spadku) może podlegać dziedziczeniu ustawowemu.

W przypadku, gdy spadkobierca w terminie 6 miesięcy od chwili dowiedzenia się o swoim tytule powołania do spadku nie złoży oświadczenia o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, przyjmuje się, że dziedziczy on spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

6. UREGULOWANIE SPRAW SPADKOWYCH

Śmierć spadkodawcy powoduje konieczność załatwienia formalności spadkowych w tym w szczególności prawnego uregulowania kwestii nabycia spadku.

Czy wiesz, że…

Nabycie spadku może nastąpić:

- *przed sądem – w ramach postępowania dotyczącego stwierdzenie nabycia spadku, albo*
- *na skutek czynności przed notariuszem – na podstawie aktu poświadczenia dziedziczenia.*

Sądowe stwierdzenie nabycia spadku oraz poświadczenie dziedziczenia nie może nastąpić przed upływem sześciu miesięcy od otwarcia spadku, chyba że wszyscy znani spadkobiercy złożyli już oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku.

Postępowanie spadkowe przed sądem

Postępowanie w przedmiocie stwierdzenia nabycia spadku wszczynane jest przez sąd na wniosek osoby, mającej w tym interes (np. na wniosek najbliższego krewnego spadkodawcy albo wierzyciela spadkodawcy).

Sąd spadku wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku po przeprowadzeniu rozprawy, na którą wzywa wnioskodawcę oraz osoby mogące wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi.

Sąd spadku z urzędu bada kto jest spadkobiercą. W szczególności bada, czy spadkodawca pozostawił testament, oraz wzywa do złożenia testamentu osobę, co do której będzie uprawdopodobnione, że testament u niej się znajduje. Jeżeli testament zostanie złożony, sąd dokona jego otwarcia i ogłoszenia.

Za dowód, że nie ma innych spadkobierców, może być przyjęte zapewnienie złożone przez zgłaszającego się spadkobiercę, przy czym w zapewnieniu zgłaszający się powinien złożyć oświadczenie co do wszystkiego, co mu jest wiadome, w tym o innych spadkobiercach oraz ewentualnych testamentach.

W postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku sąd m.in. wymienia spadkodawcę oraz wszystkich spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również wysokość ich udziałów.

Sądem właściwym do złożenia wniosku o stwierdzenie nabycia spadku jest sąd rejonowy ostatniego miejsca zwykłego pobytu spadkodawcy, a jeżeli jego miejsca zwykłego pobytu w Polsce nie da się ustalić, sąd miejsca, w którym znajduje się majątek spadkowy lub jego część (sąd spadku). W braku powyższych podstaw sądem spadku jest sąd rejonowy dla m.st. Warszawy.

We wniosku o stwierdzenie nabycia spadku należy wskazać wnioskodawcę oraz uczestników postępowania, jak również sformułować żądanie, poprzez wskazanie czego wnioskodawca się domaga. Nadto wniosek powinien zawierać uzasadnienie. Co do zasady załącznikiem do wniosku o stwierdzenie nabycia spadku jest odpis aktu zgonu spadkodawcy.

Opłata sądowa od wniosku o stwierdzenie nabycia spadku wynosi aktualnie 100 zł i powinna zostać uiszczona przez wnioskodawcę na rachunek bankowy sądu spadku. Ponadto konieczne jest uiszczenie opłaty za wpis do rejestru spadkowego w wysokości 5 zł.

Notarialny akt poświadczenia dziedziczenia

Drugim sposobem uregulowania kwestii spadkobrania (obok sądowego postępowania o stwierdzenie nabycia spadku) jest notarialny akt poświadczenia dziedziczenia.

Notariusz może sporządzić akt poświadczenia dziedziczenia zarówno w sytuacji dziedziczenia ustawowego, jak i testamentowego, z wyłączeniem dziedziczenia na podstawie testamentów szczególnych.

Postępowanie przed notariuszem składa się z dwóch zasadniczych etapów: spisania protokołu dziedziczenia i sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia.

Spisanie protokołu dziedziczenia przez notariusza następuje przy osobistym udziale wszystkich osób, które wchodzą w rachubę jako spadkobiercy ustawowi i testamentowi, a także osób, na których rzecz spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne. Osoby te składają rozmaite oświadczenia, niezbędne do sporządzenia dokumentów przez notariusza.

Jak stanowi przepis art. 95e ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie, po spisaniu protokołu dziedziczenia notariusz sporządza akt poświadczenia dziedziczenia, jeżeli nie ma wątpliwości co do istnienia jurysdykcji krajowej, treści właściwego prawa obcego, osoby spadkobiercy i wysokości udziałów w spadku, a w przypadku, gdy spadkodawca uczynił zapis windykacyjny - także co do osoby, na której rzecz spadkodawca uczynił zapis windykacyjny oraz przedmiotu zapisu.

Akt poświadczenia dziedziczenia zawiera m.in. wskazanie spadkobierców, którym spadek przypadł, jak również tytuł powołania do spadku i wysokość udziałów w spadku, a w razie dziedziczenia testamentowego - określenie formy testamentu.

Akt poświadczenia dziedziczenia może sporządzić każdy notariusz, bez względu na miejsce ostatniego stałego zamieszkania spadkodawcy czy też położenia majątku spadkowego, jakie to ograniczenia mają miejsce w przypadku drogi sądowej.

Czy wiesz, że…

Notariusz odmawia sporządzenia aktu poświadczenia dziedziczenia, jeżeli:

- *w stosunku do spadku został już uprzednio sporządzony akt poświadczenia dziedziczenia lub wydane postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku; lub*
- *w toku sporządzania protokołu dziedziczenia ujawnią się okoliczności wskazujące, że przy jego sporządzeniu nie były obecne wszystkie osoby, które mogą wchodzić w rachubę jako spadkobiercy ustawowi lub testamentowi, lub też osoby, na których rzecz spadkodawca uczynił zapisy windykacyjne, albo istnieją lub istniały testamenty, które nie zostały otwarte lub ogłoszone; lub też*
- *w sprawie brak jest jurysdykcji krajowej.*

Notariusz niezwłocznie po sporządzeniu aktu poświadczenia dziedziczenia dokonuje jego wpisu do Rejestru Spadkowego, na skutek czego następuje tzw. zarejestrowanie aktu poświadczenia dziedziczenia.

Zarejestrowany akt poświadczenia dziedziczenia ma skutki prawomocnego postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku (art. 95j Prawa o notariacie).

Następnie spadkobiercy wskazani w prawomocnym postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku albo też w zarejestrowanym akcie poświadczenia dziedziczenia mogą dokonać działu spadku.

Dział spadku może nastąpić bądź na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami, bądź na mocy orzeczenia sądu na żądanie któregokolwiek ze spadkobierców.

Jeżeli do spadku należy nieruchomość, umowa o dział powinna być zawarta w formie aktu notarialnego.

6. ZACHOWEK

W przypadku dziedziczenia testamentowego może pojawić się również kwestia zachowku.

Zachowek to instytucja prawa spadkowego, mająca na celu ochronę najbliższych krewnych spadkodawcy (tj. jego małżonka, zstępnych oraz rodziców) przed dowolnym rozdysponowaniem majątku przez spadkodawcę.

Zachowek to inaczej mówiąc wyrażony w kwocie pieniężnej ułamek wartości spadkowego udziału, jaki przysługiwałby prawnemu spadkobiercy, gdyby w grę wchodziło dziedziczenie ustawowe.

Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Wartość zachowku wynosi połowę wartości udziału spadkowego, który przypadałby danej osobie przy dziedziczeniu ustawowym, a jeżeli małżonek, zstępny lub rodzic spadkodawcy jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości tego udziału.

W odniesieniu do zachowku ważna jest ponadto kwestia wydziedziczenia.

Czym jest wydziedziczenie?

Spadkodawca może w testamencie nie tylko wskazać spadkobierców (a więc wskazać, kto jest powołany do spadku), ale może również wydziedziczyć swojego małżonka, zstępnych oraz rodziców. Wydziedziczenie polega na pozbawieniu określonej osoby prawa do zachowku. Wydziedziczenie może nastąpić, jeżeli uprawniony do zachowku:

- wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego, albo
- dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci, albo
- uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

Czy wiesz, że…

Przyczyna wydziedziczenia uprawnionego do zachowku powinna wynikać z treści testamentu. Co ważne, spadkodawca nie może wydziedziczyć uprawnionego do zachowku, jeżeli mu przebaczył.

Udzielanie nieodpłatnej pomocy prawnej, świadczenie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz nieodpłatnej mediacji, jak również edukacja prawna stanowią zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej.

Projekt finansowany ze środków powiatu jarocińskiego.